SCIENCE HUB REVIEW
2026
Volume 1
Issue 5
www.sciencehubreview.uz
ILMIY ELEKTRON JURNAL

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA SAVOD O‘RGATISH METODIKASINI INNOVATSION TA’LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

Esirgapova Nargiza Mansurjon qizi

Navoiy davlat universiteti, Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang‘ich ta’lim) yo‘nalishi 2-kurs magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda savod o‘rgatish metodikasini takomillashtirishning ilmiy-pedagogik va metodik asoslari yoritilgan. O‘quvchilarda fonematik eshituv, tovush-harf munosabati, o‘qish, yozish va nutqiy ko‘nikmalarni shakllantirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, interfaol metodlar, raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt, differensial yondashuv va shakllantiruvchi baholashning savodxonlikni rivojlantirishdagi ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so‘zlar

boshlang‘ich ta’lim, savod o‘rgatish, o‘qish savodxonligi, fonematik eshituv, innovatsion metodlar, raqamli ta’lim, sun’iy intellekt, differensial yondashuv.

Abstract

This article highlights the scientific, pedagogical, and methodological foundations for improving the methodology of teaching literacy in primary grades.It analyzes issues related to developing phonemic awareness, sound-letter correspondence, as well as reading, writing, and speaking skills among students.Additionally, the significance of interactive methods, digital technologies, artificial intelligence, a differentiated approach, and formative assessment in fostering literacy is revealed.

Keywords

primary education, teaching literacy, reading literacy, phonemic awareness, innovative methods, digital education, artificial intelligence, differentiated approach.

Bugungi kunda ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri mustaqil fikrlaydigan, savodxon va ijodkor shaxsni tarbiyalashdir. Bu jarayonda boshlang‘ich ta’lim muhim o‘rin tutadi. Chunki aynan shu bosqichda o‘quvchilarda o‘qish, yozish, tinglash va fikrlash kabi asosiy ko‘nikmalar shakllanadi.

Savod o‘rgatish jarayoni nafaqat o‘qish va yozishni o‘rgatish, balki bolaning tafakkuri, nutqi, xotirasi va diqqatini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. K.Qosimova va boshqa

metodist olimlar savod o‘rgatishda tovush-harf munosabatlari hamda o‘qish va yozish faoliyatining uzviy bog‘liqligiga alohida e’tibor qaratganlar [1].Hozirgi sharoitda an’anaviy metodlarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish savod o‘rgatish samaradorligini oshirishning muhim shartidir.

Savod o‘rgatish boshlang‘ich ta’limning asosiy bosqichi bo‘lib, o‘quvchilarda tovushlarni eshitish, farqlash, talaffuz qilish, harflarni tanish, bo‘g‘in va so‘zlarni o‘qish hamda yozish malakalarini shakllantiradi.

Ushbu jarayonda quyidagi yo‘nalishlarga e’tibor qaratish zarur:

– Fonematik eshituvni rivojlantirish.

– Tovush va harflarni farqlash.

– Bo‘g‘inlab va ravon o‘qishga o‘rgatish.

– Husnixat va yozuv malakalarini shakllantirish.

– Og‘zaki va yozma nutqni rivojlantirish.

– Matn mazmunini anglashga o‘rgatish.

L.S. Vigotskiyning rivojlanish va ta’lim haqidagi qarashlariga ko‘ra, o‘qitish bolaning mavjud imkoniyatlari bilan birga, pedagog ko‘magida erishishi mumkin bo‘lgan rivojlanish darajasini ham hisobga olishi kerak [3].

Savod o‘rgatish jarayonida interfaol metodlar va didaktik o‘yinlardan foydalanish o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi.

Quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

– “Tovushlar olamiga sayohat” – rasmlar orqali tovushlarni aniqlash va so‘zdagi o‘rnini belgilash.

– “Sehrli bo‘g‘inlar” – bo‘g‘inlardan yangi so‘zlar hosil qilish.

– “Rasmli hikoya” – rasmlar asosida kichik hikoya tuzish.

– “Xatoni top” – noto‘g‘ri yozilgan so‘zlarni aniqlash va tuzatish.

– “So‘zlar zanjiri” – berilgan so‘zning oxirgi tovushidan boshlanuvchi yangi so‘z topish.

J. Piaje nazariyasida bolaning bilimlarni faol harakat va tajriba orqali o‘zlashtirishi muhimligi ta’kidlangan [4]. Shu sababli savod o‘rgatishda ko‘rgazmali vositalar va amaliy mashqlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

O‘qish savodxonligi matnni to‘g‘ri o‘qish bilan cheklanmay, uning mazmunini tushunish, asosiy fikrni aniqlash va xulosa chiqarishni ham qamrab oladi.

PISA xalqaro baholash dasturida ham matnni tushunish, undan foydalanish va baholash ko‘nikmalariga alohida e’tibor beriladi [5].Shu maqsadda boshlang‘ich sinflarda kichik matnlarni o‘qish, savollarga javob berish, hikoyani davom ettirish va matnga sarlavha topish kabi mashqlardan foydalanish zarur. Bu o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasi va mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

Zamonaviy raqamli texnologiyalar savod o‘rgatish jarayonini qiziqarli va samarali tashkil etish imkonini beradi. Elektron darsliklar, audio materiallar, animatsiyalar va interaktiv topshiriqlar o‘quvchilarning bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi.

Sun’iy intellekt yordamida:

– Tovush va harflarga oid topshiriqlar yaratish.

– Yoshga mos matnlar tayyorlash.

– Bo‘g‘in va so‘zlarni o‘qishga doir mashqlar ishlab chiqish.

– Individual topshiriqlar tayyorlash mumkin.

Biroq sun’iy intellekt yaratgan materiallar o‘qituvchi tomonidan tekshirilishi, bolalarning yosh xususiyatlari va axborot xavfsizligi talablariga mos bo‘lishi lozim. Sun’iy intellekt o‘qituvchining o‘rnini bosmaydi, balki uning faoliyatini qo‘llab-quvvatlaydi [11; 12].

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim darajasi va o‘zlashtirish sur’ati turlicha bo‘ladi. Shu sababli savod o‘rgatishda individual va differensial yondashuv muhim ahamiyatga ega.

Masalan, topshiriqlarni uch darajada tashkil etish mumkin:

– Tovushni aniqlash, harfni tanish va yozish.

– Bo‘g‘inlarni o‘qish va so‘z tuzish.

– Gap tuzish, matn o‘qish va mazmunini tushuntirish.

Shuningdek, shakllantiruvchi baholash orqali o‘quvchilarning rivojlanish darajasi muntazam kuzatib boriladi. Bunda faqat xatolar emas, balki o‘quvchining harakati va individual yutuqlari ham hisobga olinishi kerak.

Savod o‘rgatish samaradorligini oshirish uchun:

– Darslarda didaktik o‘yin va interfaol metodlardan foydalanish.

– Tovush-harf tahliliga alohida e’tibor qaratish.

– O‘qish va yozish mashqlarini o‘zaro bog‘liq tashkil etish.

– Raqamli texnologiyalardan maqsadli foydalanish.

– O‘quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish.

– Muntazam shakllantiruvchi baholashni yo‘lga qo‘yish.

– Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish lozim.

Boshlang‘ich sinflarda savod o‘rgatish metodikasini takomillashtirish ta’lim sifatini oshirishning muhim omilidir. Buning uchun an’anaviy ta’lim metodlarini zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirish zarur. Interfaol metodlar, didaktik o‘yinlar, raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt va differensial yondashuvlardan maqsadli foydalanish o‘quvchilarning o‘qish, yozish va nutqiy ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Xulosa qilib aytganda, savod o‘rgatish metodikasini takomillashtirish o‘quvchilarning funksional savodxonligi, mustaqil fikrlashi va ijodkorligini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qosimova K., Matchonov S. va boshqalar. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Noshir, 2009.

2. G‘ulomov A., Qodirov M. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent.

3. Выготский Л.С. Мышление и речь. – Москва, 1999.

4. Piaget J. The Psychology of Intelligence. – London, 1950.

5. OECD. PISA 2018 Assessment and Analytical Framework. – Paris, 2019.

6. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023. – Paris, 2023.

7. Bruner J.S. The Process of Education. – Cambridge, 1960.

8. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – 2020.

9. UNESCO. AI and Education: Guidance for Policy-makers. – Paris, 2021.

10. UNESCO. Guidance for Generative AI in Education and Research. – Paris, 2023.